

ԿԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՐԱԳԻՐ

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ, ԱՐԳԵՍԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՏԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 13 ՅՈՒԼԻՍ

Սեփազոր Ինքնակալն մեր՝ անցեալները ըրած աչ խորհրդէն ճանապարհորդութեան ատենը անցած տեղերուն ամէնն ալ իրեն սովորական եղած բարեգուծ բնաւորութեանը նշանները յայտնուած ըլլալով՝ անոնց ամէն մէկը մի ըստ միով լրագրող մի ջոյաւ հրատարակելը յարմար չէ տեսնուած . ուստի Սեփազոր Ինքնակալն ճանապարհորդութեանը պատմութիւնը յատուկ տեսարան չինուած ըլլալով՝ տաճիկէն ընդունաւ և գրով տարուելու վրայ է :

Այլրակի կէս օրին Վիպարտի կառավարիչ բարձրագոյնը Սեփազոր լին փաշան վեհափառ լըբաւ լին խաւրած լինելի ձեռք շողեկնաւոր հասաւ հոս : Սարայ պուռնուէն դարձած ժամանակը քսանըմէկ թնդանօթ արձակելով բարեւեց Սարայաբաղը և լաւը Բեօֆիլ առջեւը կայնող Օսմանեան պառտաղմական նաւն ալ նոյնչափ թնդանօթ արձակելով ընդունեց անոր բարեւը : Յետոյ իրեն հաւմար պատրաստուած նախկին սպարապետ Ռիզա փաշային ետևը առջեւ երկաթ նետեց շողեկնաւոր : Կէս ժամու չափ հանգստանալէն ետեւ իւր բընաւ կարան՝ վեհափառ լըբայն իմաց տուաւ անոր որ պատրաստ է ղեկըր ընդունելու տեսութեան : Իսկոյն բարձրագոյնը Սեփազոր լին փաշան մէկ քաւի հոգիով արքունական սպարապետ գնաց ուր տեղ վեհափառ լըբայն մեծ մարդասիրութեամբ ընդունեց զանի և երկար տեսութեանն ետեւ մէջը շատ սիրոյ նշաններ յըջուց անոր : Բարձրագոյնը Սեփազոր լին փաշան ալ վեհափառ լըբայն յըջուցած մտերմութեանը ամենախոնարհ յարգանքով շնորհակարութիւններ ընելէն ետքը իմացուց անոր թէ որչափ մեծ յաւ է իրեն որ մինչեւ հիմա իւր անխառնութեանը ու հնազանդութեանը հարկը չէ կրցիր կատարելու անձամբ իւր թագաւորին տարբերելով :

Փաշան այս գեղեցիկ տեսութեանէն ետեւ իւր ետևը դարձաւ և կէս օրէն ետքը սկսեց կայսերական կառավարութեան բոլոր աստիճանաւորներուն այցելութիւնները ընդունելու :

Այլրուշաբթի վերտօն վեհափառ արքային ներկայացաւ և երեքշաբթի Բարձրագոյն գուռը գնաց այցելութեան ըստ օրինի :

Լինոյս եօթնին նախկին Սերասքէր վեհափառ փայլ Ռիզա փաշան սուբուտներ և երկրապարտութեան խորհրդին լըբաւ կարգեցաւ և ամուսնու եօթնին ալ ըստ սովորութեան Բարձրագոյն գուռը գըր :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հարաւորութիւն և ձեռք :

Մէկ մարդ մը երբոր այս աղբիւրը տեսնար նե անանկ կը կործէր որ մայրենիին դէտ իրենց մէջ կենդանի է, ու զիրենք երկնային ընելու ճանքան կը նայի, ասոր զաւակներն ալ գիտեն թէ անոր հետ կը խօսին ու խորհրդէ կը հարցունեն : Ու իրենք անանկ կ'երեւաւ կայէին որ մայրենիին իրենց կը պատասխանէր, երբեմն կը կշտաւորէր զիրենց, երբեմն կը հաճէր ըստնելու, երբեմն կը խնամէր զիրենց ու կը փայտայէր : Մէկ մը որ մը արդիական սիրոյն ու մանաւանդ ոգւոյ անմաւ հաւթեանը ինչ ըլլած աղէկ մը հասկնալ կ'ուզէ նե, պետք է որ ինծի պէս այս ցաւաղին տեսարանին ակամատիւ ըլլայ : Այս խօսքերուն վրայ Պ. Վանտաւանիմը դարձաւ քաղցրութեամբ մը նայեցաւ Նիզա լին երեւր, ընէ կ'ուզէր որ, « ճանչցիր քու սիրտնորդ . . . » այս երկտառաբոյ օրիորդն ալ, կարմրեցաւ ու առջին նայելով բոլոր իր մէջ տալը շփոթութիւնները յայտնեց : Մէկին ալ գերեզմանատանը գուռը չաղեցաւ, ու ետքն իսկ մը տղաքներու ծայրեր լուսեցաւ . Պ. Բըրաթիսին ծեր սպասաւորն ալ գուռը բանալու գնաց : « Այս եկաղնէր ասոնք են ըստ Պ. Բըրաթիս . Եկէք սո մատուռը երթանք, որ հոս տեղ իմ ձեռք պատմած որտեղ տեսարանս հանգստութիւն վայելէր : Այլեւ հեռանալուս պէս, վեց հատ օրը զաւակներ իրենց մօրը անեակը մոմալու պէս այս հանգստութեան տեղը մտնաւ : Այլիկներ, ինչ են մեծին անունը լըբաւ եր, որ իր երկու պարկի եղբայրներուն ձեռքէն էր բռնէր, մանչ տղաքներուն էն մեծին անունն ալ կարողոյ էր, որ աս ալ իր մանկահաս լըբաւ անունով բըրձր ձեռքէն էր բռնէր : Ըստի մանկածու կրնա ալ իրենց էն պարկի դէտ նոր լըբաւ եղած եղբայրին գրկին էր առնէր :

Ասոնք գերեզմանին քովը հասած ժամանակին, ամէնն ալ աս գերեզմանին մարմարեան պագին, ետքն ծանկ չոգեցին ասոր բոլոր .

Տէ՛ն Թի՛ 1. 2.

նայ բարձրագոյնը Փոխարքային ներկայանալու որ իւր նոր պաշտօններուն համար եղած լըբայական հրովարտակին կարգադրուելու լըբ :

— Սարիմ էֆենդին որուն վեհափառ Ռիզա փաշան յաջորդեց առ այժմ առանց պաշտօնի ըլլալուն անոր ամիսը 15,000 զուռուշ թուշակ կապուեցաւ :

— Մեղեալ շաբաթ օր վեհափառ լըբայն բարեհաճեցաւ այժմեան Սերասքէր վեհափառ խորհրդին փաշային պատրաստած արքայաւոյնը սեղանը ընդունելու Սարիմէնի ետևը : Այս առիթով շաբաղէր լըբաւ երկտառաբոյներուն ընկերութիւնն ալ այն իրիկունը վեհափառ լըբային առջեւը խաղաղութեան գացեր են և խաղերուն մէջ կարգին բերելով ինչ որ անոր բարձր հրամանին կարօտ խնդրք ունին նե գրով յայտնէր և ընդունուելուն աւետիսը առնէր ետ դարձէր են :

— Չորեքշաբթի իրիկունը վեհափառ խորհրդին փաշան կերակուրի հրաւիրեց բարձրագոյնը Սեփազոր լին փաշան :

— Պարոն Չիֆթիեային իֆթիսար ըսուած նշանը պարգեւեցաւ բարձրագոյն գուռնէն :

— Մեղեալ կիրակի գիշեր Պէյ օղլու Ենէնի շէհիբ ըսուած թաղը կրակ մը պատահեցաւ ուր տեղ հարկերի մօտ տուն խանութ միտի դարձուց :

— Փոքրիկ կրակ մըն ալ երեքշաբթի գիշեր Սիլիպիլի վրայ թօփածուր ըսուած տեղը պատահեցաւ որ մէկ ժամ տեղեց :

ԱՆԴՐԻՍԱՆՈՒՊՕԼԻՍ 4 Յուլիս : Վեհափառ փայլ թաշին փաշան ամուսնու մէկին Սեփազոր հոս դարձաւ երկրապարտ Պէքիբ փաշային և Ռիֆաթ պէյին հետ : Այս երեք երեւելի անձանց Սեփազոր փաշան պատճառն ան է որ, թէ այն տեղի նաւահանգիստին և թէ Սերիֆ գետին համար արքային հրամայած գործերը ժամ մը առաջ կատարելու միջոցները չի գտած գնէն :

Թաշին փաշան այս ճամբորդութիւնը չըրած Սեփազոր և Սիլիպիլի երեւելի անձններէն քանի մը հոգի բերել տուաւ հոս, և անոնցմով խորհուրդ մը հաստատեց որ ժամանակ ժամանակ նախկին այս գործերուն պէտք եղած միջոցները խորհին : Սերիֆ գետին վրայ խնամուէն աւելի ջաղացք կան, այս ջաղացքները վերցունելու համար պէտք է որ անոնց արժէքը տեղիւնոյն ամբողջ հասուցուի . ուստի այս բանին համար քիչ մը դժուարութիւն կ'երևայ, բայց Բարձրագոյն գուռը գրուեցաւ և արքայական հրամանը որ և իցէ կերպով անպատճառ պիտի կատարուի :

ԻՋՄԻՐ : Մէնէմէնէն եկած գրէ մը կարգադրինք ,

որ Յուլիս մէկ երկուշաբթի օրը իրիկունն ժամ երկուշաբթի ու կէսին յանկարծ հրեհն մը պատահելով՝ սաստիկաշունչ հրով մը կը զորանայ . և շուկայն գրեթէ թէ բոլորը կ'այրի : Մեղեալ գեղեցիկն մը այն եղած է որ, Մէնէմէնից սովորութիւն ունենալով ամառ տունն գիւղերը երթալու, որ խալէնէր երթալ կ'ըսէն, իրենց ինչքերէն ինչ բան որ հետերնին պիտի չի տանին նե՝ Մէնէմէնի թանգարանը (պէղծատեղն) կը ձգէն . որ քարուկի շինուածք ըլլալով աւետիս կրնային ապաւինել . բայց դժբաղդութեամբ թանգարանին ալ երկու գուռը փայտէ ըլլալով՝ կրակը ներս թափանցեր և մէջի ինչքերը բոլորը այրեր է : Վանի մըն ալ տաճիկ տունն և Մէնէմէնի կառավարիչին տանը կանանցը պարէն է, և գիւշերուն ժամ եօթն ու կէսին մարեր է :

ԱՂԱՔՍԱՆԴՐԻՍ 25 Յուլիս : Բարձրագոյնը Սեփազոր լին փաշան Պոլիս երթալու արքայական հրամանագիրը ստանալուն պէս Սայիտ փաշան Մեղեալ փաշային կառավարիչ անուանեց և ինչ ճամբ բով պիտի վարուի իւր հոն չեղած ժամանակին նե անոր վրայով պէտք եղած պատուէնները և խրատները տուաւ :

Հոս այնպէս կը խօսուի որ Փաշան 25 օրէն աւելի չի պիտի կենայ Պոլիս և անկէ ետ դարձած աւտենը խալալ իւր ծննդական տեղը պիտի հանդիպի :

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱԿԱՆ : Փարիզու մէջ ընկերութիւն մը հաստատուեցաւ Վիքիլէի մէջ Պաղիային ունեցած երկիրներուն բնակիչները կրթելու համար : Ուստի յատկապէս ան տեղերուն տղայը համար ալ գիտութեանը և արուեստից վարժարան մը հաստատուեցաւ . և անանկ որոշուեցաւ որ Երեւելեան գիտաւոր աղագայ երեւելիներն ալ այս ընկերութեանը հաղորդ ըլլան : Ուստի հիմա այն կողմերը գտնուող որչափ աղագի գրուի մարդիկ կան նե անոնց ամէն մէկուն զատ զատ նամակ գրելու վրայ է այս ընկերութիւնը :

Այս լըբը մեղի տուող օրագրին խօսքը այս օրերը հաստատուեցաւ, վստի զի յիշեալ ընկերութեան նախագահը յատկապէս մեր Սարայան Պատրիարքին նամակ մըն է գրէր որով կ'աղագէ որ սրբաւ զանն ալ բարեհաճի այն ընկերութեանը խնամակալը անդամ գրուելու : Այս լըբէն կրնան քաջալերել աղագի մէջի գտնուած բոլոր ընկերութիւնները որ իրենց աղագիցներէն անգամ՝ նոյնպէս խնդրելու շատ անգամ չեն կրնար համարձակել :

տեղը, ու էն առաջ լըբան աղագի մը ընելէն ետքը ամէնն ալ մէկին միեւնոյն աղագի ըլլին, ասիկայ թէպէտ համառօտ էր, բայց որ գիտաւորութիւնը կամ որ սերը որ անոնց այս աղագի ընէ կաւտար նե, այն գիտաւորութեանը ու այն սիրոյն արժանի խօսքեր էին անոնց բերելուն եւս խօսքերը : Ետքն կարողութեանը գնաց վեց հատ վարդի կոկոն վրայուց ու բերաւ մէկ Գաղաթիւ ըստ ըստի որ ձիւղին վրայ կապուով փաշայ մը շինեց, այս փաշայն յարգութեամբ մը պագինէն ետքը, անանկ ըստի, գերեզմանին գիտուն վըրայ գրաւ : « Այս ասիկայ հայրը ինծի առաւ որ քիչ տամ . . . » : Այն տունը միւս երեք տղայն ալ գտնուան ծաղիկներ բերին այս չի ըլլին վրայ գրին . ու լըբանն ալ մանկածուէն գիւղէն իր էն պարկի եղբայրը ծննդը վրայ առած այս խօսքերը կը զուգրէր, գէտ ի գէտ հաղորդանի վրայ նայելով : « Մայրիկ . . . օրհնէ . . . քու պարկի գաւակից . . . Զուտով Սերիֆն ալ սկսեց լըբանի մէկին երկու առակը բերնայն զուգրէր, կարողութեան ալ գերեզմանին տաքին տակի հաղ կը բերէր ու կը արմարէր, անոր բոլորակըր եղած ծաղիկները ու մանր մանր ծառերն ալ կը ջնջէր, վերջապէս լըբանն ալ իր պարկի եղբայրը գրկըր քնաջուրէն ետքը, Մատամ Սիլիպիլի մատաններէն մէկ հատըր քաշեց առաւ ու խէ մը նամակներ կարգաց, ու ամէն մէկ երեւր սկսեալն ասանկ ըսաւ : « Այս ասանկ կը գրէր ու ասանկ կը խորհէր մայրն . . . կարողութեան ալ գերեզմանին բոլորակըր եղած ծաղիկներն ու մանր մանր ծառերը ջնջէր, լըբաններն պէս, եկաւ լըբանին քովը նստեցաւ, Պէքիբին մատաններէն մէկը առաւ բայցաւ, ու սկսեց այս իրենց յարմար եղած գրքը կարգալ : Սերիֆն ալ իր առակները պատմէր լըբանցից, ու եկէր այս գերեզմանին քովը անշարժ կեցիր կ'ըսաւ, սէր : Կեցած տեղը քիչ քիչ գեղեցիկ աշխարհ արցունքով լըբանեցաւ, ու սկսեց անեղծ շրջաններէն հոսաւանդելու :

« Ինչ ետքը, սկսեց լըբանը, ըսաւ լըբանն : « Այս տրտմութիւնը զիս պտտեց, ըսաւ Սերիֆը, մայրիկ ինծի անգամ մը չի գրած ես իմ երկու առակի բերանից զուգրէցի, մայրիկ ինծի խօսքեր տուէր որ թէ իմ աս առանց սիրոյն այս առակները բերանից զուգրէր ըլլային նե իրեն մէկ անգամ մը պիտի պագնէր, հիմայ անըր խալ զուգրէցի, պագնող չի կայ զիս : « Սիլիպի իր տեղը զիս գրաւ, որ քեզի պագնեմ ըսելով զանի գրկից ու պագաւ : « Իրեւցընէ, ըսաւ Սերիֆը, քու համբոյրդ ու մօրս համբոյրը մէկ է, բայց մայրիկ տես :

նալու ըլլած նե քեզ տեսնալն ևս առաւել կը զուգրածանայ : « Ուրեմն երբ մայրիկին մեղի հետ պիտի դառնայ, կ'ըսէր Գետիցը : « Երկու տարին պիտի մնայ իր չեղք ձերմակ տանը մէջ, ըսաւ լըբան : « Այն շուշտ անկից ձեր ձայնը չի լսեր, պատասխանեց կարողութեանը հաւաքելով : « Ե՛ր անանկ է նե ըսաւ Սերիֆը Գետիցին ու պարկի քովը կէք ի բերնին միտաւոր անկից կանգնէր, կարելի է որ մեղի կը պատասխանէ : »

Այս ամէնը միտաւորան ասանկ կը օգտային « Մայրիկ, սկսեց մայրիկ, մնէր կնք, արթնցիր, որ քեզի պիտի փայտայնէր . . . կամայ ըսէք սկսեց ներս, կամայ, կ'աղագէմ ձեզի, ըսաւ լըբանն, ասոնց ասանկ ընէր լըբան չի խնամալով : Մայրիկին կը քնանայ իր միջոցնայն կը գտնուէր, ըսաւ նե որ զիցըր տեսնալու կուգանք նե միջոցնայն կը գտնուէր, ըսաւ լըբան : « Մայրիկ է նե, ըսաւ Գետիցը, հիմա ասոր ձերմակ տանը մէջ մնալով, ու արթնցունէր անանկը հետ իրիկ տանին : « Գուր, մայրիկ նուս եղած տեղը պիտի ինչմար, պոտայ լըբանն ներսիցէն պոտայ մը գալով, սկսեց զաւակները, գուր տակաւին շատ երկտառաբոյ էր . . . « Բայց կարծեմ որ ձեր ձայնէն արթնցաւ, որ ձեզի հետ կը խօսի Սերիֆը ըսէր . . . » : Չուտով ամէնն ալ լըբան, այս երկտառաբոյ օրիորդն ալ, իր թէ մօրենուս տեղը անցնելով անոր բերնին վայրուշ այս խօսքերը կը զուգրէր : « Մէկըմէկ վերտօն պիտի տեսնանք . . . այս, սկսեց զաւակներն, վերտօն մէկըմէկ պիտի գտնանք . . . Բայց մինչեւ այն վայրիկանը զիս տեսալ մը ուղէք, ու քրոջուդ ձայնը իմ ձայնը համարեցէր : Ասոնք ալ ծննդի վրայ գալով իրենց փաշուկ ձեռքերէն գէտ ի երկինք երկնայնէն լըբաւ անշարժ մը անոր պառտակներէն : « Մայրիկ մնէր քու խօսքը մոկի կ'ընէր . . . բայց դուն ինծի խօսք տուիր որ, ըսաւ Սերիֆը, երբոր ես լըբանից քու պէս պէս Գետիցին մատանըր դիտաւ կարգալու ըլլային նե : « Ինծի ալ խօսք տուիր, ըսաւ Գետիցը : Երբոր ես լըբանից քու պէս պէս Գետիցին մատանըր դիտաւ կարգալու ըլլային նե : « Ինծի ալ խօսք տուիր, դարձաւ ըսաւ անգիւն լըբան, երբոր այս գիւղին արքայապետն շապիկ շինել ստիկիին նե : Ա՛յ, երթամ աշխատիմ, երթամ ուսմանը պարտաւոր, երթամ ըստի գուր ընեմ : Վա՛ղ, սկսեց մայրիկ . . . Վա՛ղ, ըսաւ կարողութեանը, ու գերեզմանին վրայ իրեն գրած փոշինը առաւ, ու պագնելով ըսաւ : Այս համբոյրը քու կողմէք ըսաւ հօրս կը տանիմ : « Կարգը լըբանիցին կ'ըսէր, այն ալ Վա՛ղ, ըսաւ : Քու կին գերեզմանից մէջ էս քու տեղը բռնեցի իմ կարողութեանէն :

ԱՆԳՂԻԱ : Բնագիտական տեղում թիւերը (Արեւիկայի հիւսիսային կողմը ունեցած երկրորդը ամբողջութեամբ վրայ է : Պարսկերէն լեզուով տեղը գտնուած ընկերութեանը խրկած օգնական զօրքէն դատ խումբ մը թիւանօթածիւր (թօթի) և ակնակահատ (լաղըմախ) և 300 զինուոր իսլամայի Քորք քաղաքէն նոյն ընկերութեան օգնութեան երթալու տնօրինեց :

ԼԱՀՈՒՌ : Հնդկաստանի այս մասին հետ (Բնագիտական տեղում թիւերը (Արեւիկայի հիւսիսային կողմը ունեցած երկրորդը ամբողջութեամբ վրայ է : Պարսկերէն լեզուով տեղը գտնուած ընկերութեանը խրկած օգնական զօրքէն դատ խումբ մը թիւանօթածիւր (թօթի) և ակնակահատ (լաղըմախ) և 300 զինուոր իսլամայի Քորք քաղաքէն նոյն ընկերութեան օգնութեան երթալու տնօրինեց :

Թագուհիին զօրքը 32,000 հոգի ըլլալու վճարված է , զօրապետները ամէն ալ Սին աղբէն պիտի ըլլան . որ են ՝ ահուռի բնիկ բնակիչները : Եւրոպայի մար Պ . Սուլթան գնդապետը և տօն Հուրպայ տէ Լըբանդարա ասպետը որ թագուհիին զօրապետ մէջ զօրապետութեան պաշտօն ունէին , հարկ եղաւ որ իրենց պաշտօնէն հրաժարին և իրենց երկիրը դառնան : Եւրոպայի տէ անգլիացիներուն գէտ իր պաւտերազմէին , բայց անգլիացիք մարդասիրութիւն յուլցնելով , ինտու գետին վրայի նաւերուն մէկն ալ տնօրինեցին որ ձրի տանի տանը մինչև Եւրոպա : Կուլապ — սինի Եւրոպայի վեցէն սկսելով իրեն թագաւորութիւնը սկսաւ կառավարել . Նոյնը քաղաքը նստաւ , և ղեկավարներուն ծաղկելուն հոգ կը տանի : Խալաի զօրքէն մնացած կարիճները և հին կանոնաւոր զօրքերը որ սրատերազմի մէջ ալ ետիւն են , Չաուտա թագուհիին քովը իրենց յարմար պաշտօն և տեղ չի գտնելով իրենց կամօքը Կուլապ — սինիին քով կուգան . և ասով ասոր զօրքը թէ համարանքի և թէ քաղաքի տնօրինելու երեւելի կ'ըլլայ : Հաս մարդիկ սոր Հէնքի Հարախիկը կը մեղադրեն որ այս մարդս անանկ ու ժողովուրդ կարգի դրաւ . բայց ասիկայ Կուլապ — սինիին հաւատարմութեանը և աղէկ դատարարութեանը ապաւինելով այդ բանէն ամենեւին երկիւղ չընէր :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ : Մինչև այս ատեն Վերդիի տեղութեան երկրորդներուն մէջ իրաւիկայի Սինի քաղաքէն դատ տեղ գիտութեանը թագաւորական կայսերական ձեմարան մը չկար . և Վերդիի գիտութեանը ասոր շատ կը փախաբէին : Վերդիացիս

փախաբէին լեցուեցաւ . Եւրդիի կայսրը Սինիէն բարձրադասիւ իշխանին առաջարկելով հրաժան ըրաւ որ Վերդի քաղաքը ասանկ ձեմարան մը բացուի : Եւ իր ձեմարան գործը հրամանագիր մը իրկելով տեղութեան ներքին գործող պաշտօնատար բարձրադասիւ Պ . Ինձակի կոմսին , այս բանիս վերջը պէտք եղած տնօրինութիւնները կարգադրեց և ի գործ դնել ապաւորեց :

ԲԵՐԼԻՆ : Բենիկոնի քաղաքին քաղաքական տեսանկը որուն անդամներուն մէջ երեք հոգի ալ Ինքնակայի կան , Սինի ամայն վերջեր կառավարութեան մէկ աղերարարի մը տունին . որպէս զի այն հրեայները որ քաղաքական տեսանկն անգամ կրնան կոր ըլլալ՝ բնութեան մէջ մտնելու իրաւ ունէր ալ ունենան իրենց քրիստոնէայ քաղաքակցիներուն պէս : Կառավարութեան տեսանկ այս աղերարարի չնդունեց նէ՝ մէկ ուրիշ աղերարարի մը տունին նոյն իսկ թագաւորին . աղերարարին հետք այս ինքիւս օրինաց գէտ չըլլալու հաստատութեան թուղթ մըն ալ տուին , որ յիշեալ քաղաքին ամէն փաստարանները , և համալսարանի իրաւագիտութեան դատարանները ամէնքն ալ ստորագրէին : Եւրոպայի հաստատութիւն որ քաղաքական տեսանկ անգամ ըլլալու ու ընտրութեան իրաւունք ունենալը իրարմէ չեն դատուիր . մէկ մարդ մը ասանց մէկը ունենայ նէ՝ մեկուն ալ ունեցած կ'ըլլայ : Եւ մարդայն կրօնքը այս բանիս արդէն չի կրնար ըլլալ : Օրադիրը միայն պարանի լուրը կուտայ . թագաւորին ինչ ըսելը չի գրէր :

ԻԴԱԼԻԱ : Հոռոմիոս հոնգուցեալ Սրբազան քահանայապետը Գրիգոր ԺԶ երորդ 1837 ին , որ է Վերդիակմէլ քոչեւա ըսուած հիւանդուիւր սաստիկացած տարին , իրեն կտակը ըրած էր , և իրեն կտակին կատարող ըրէր էր Վարտինալ Սաթիւնի , որ է Վերդիակմէլ տաճարին աւագերէց , և Սրբապաշտի եպիսկոպոս , և յիշեալ Սրբազանին օրը ներքին գործող տեսչութեան խորհրդական գիւսանդապիւրն էր : Սանթո Սերիթիթի անուամբ յիշեալ գրամանոցը (պաշտօն) ձգած տալիները՝ տարածման հաւատայ կամ իրարանաւոր ըսուած ընկերութեանը շնորհէր է : Հատ ըստակ ալ կտակ ըրէր է բարեբարութեան գործքերուն , աղքատներուն , իր աղքատիցներուն , և սրատարաւորի համար : Իրեն գիւսաւոր ժառանգներն են իր եղբոր թոռները , որ տակաւին չափա հաս եղած չեն :

Յիշեալ սրբազանին ձգածները միայն ասոնք չեն : Եւրոպայի երեւելի կարգացողներէն մէկն էր . քրիստոնէական կրօնի ճշմարտութեանը ապացոյց և ջառագիւտութիւն քանի մը հասոր ընտիր գիրքեր ունի , որ դաղընացուց լեզուն ալ թարգմանուեցան . և անցած տարի Փարիզ տղալեցան : Եւրոպայի ձգեց իմաստուն կրօնասէրներուն : Հայոց աղբիւր առանձին սիրոյն արժանի է . որ սրբայն Յիշեալն ունեցուց ի մատասէր հայրապետին ինքեմ երեսնամիկայն ճառին ուղղափառութիւն հաստատելով 1816 թուին Վերդի տեմբեր 2 ին , երբ որ տակաւին Հոռոմ քաղաքը կառմաղութեան կարգին սրբայն Հոռոմաւորոսի վանքը վանահայր էր , և Սաւրո Վարդէլարի կ'ըլլէր , իրեն սրատակաւին հեղինակութեամբ՝ երանելի հայ

քաղաքին գէտ տգիտաբար դատախազութիւն ընտրելուն բերանը գոցեց : Իրեն յաջորդ սրբապաշտին կտակ ձգեց իրեն արիւտութիւնը՝ որով հոռոմական եկեղեցուց իրաւունքը պաշտպանեց Պ . Տիւբէն դաղընացի երեւելի Օրինագիտին գիրքը արգելեալ գրող կարգը անցուց , և Փարիզու գիտութեանը ձեմարանին մէջ մաթեմատիկայի վարպետ Պ . Իսրիլին գիրքը դատախազութեամբ՝ սուրբ հաւատոց պաշտպան կեցաւ : Եւրոպայի իր յաջորդին կտակ ձգեց իր խոհեմութիւնը , որով անցեալ տարի իսլամայի մէջ ծագելու մօտ եղած նոր խառնութիւնը տեղութեան կողմէն եկեղեցականներուն կապուելու հասցիլին վրայօք՝ խափանեց : Իր յաջորդին կտակ ձգեց իր հոգեւորութիւնը , որով աշխարհքիս պիտի հեռու տեղերը գտնուած կռապաշտ աղբաց մէջն ալ սուրբ հաւատոց բարոյններ խրկեց , և ասոր օրը եկեղեցին և քրիստոնէութիւնը նոր վրայներ ունեցաւ . որ սուրբ հաւատոց ճշմարտութիւնը իրենց արեւնը թափելով վրայեցին Չիւնայ երկիրը և Հիւսիս Իսթիւ , և Վերդիկայի վրայ ընկնելուն մէջ : Եւրոպայի նորընտիր սրբազանին առաջին վարպետ և գործող վրայ ունեցած տեղեկութիւններն պատճառ ունիմք յուսալու՝ թէ այս ալ իր նախորդին տրիութեանը և խոհեմութեանը և կրօնատրիութեանը ժառանգ կ'ըլլայ :

Հանգուցեալ սրբազանին վրայ սա համառօտ տեղեկութիւնս կուտայ Տէպա օրագիրը : Սաւրո Վարդէլարի ծնած է Իգալիկայի Պելլուս տեղը՝ Վերդիակմէլ մօտ 1765 , Սեպտեմբեր 18 ին : Չափահաս եղած ատենը Վերդիակմէլի տնայնորդն Կառմաղաւեան ըսուած ընկերութեանը մէջ մտաւ , և եկեղեցական հմտութիւններով և արեւելեան հին և նոր լեզուները աղէկ գիտնալով երեւելի եղաւ : Վարպետը աղբիւրութիւնը վանքէն դուրս շատ տեղեր համբաւված էր . և շատ յարգութիւն վատորկած էր : Եւ ԺԶ , սրբազան Պապը ասիկայ կարգիւս ըրաւ 1825 ին . և քիչ մը ետքը՝ տարածման հաւատոց ժողովին նախագահ ըրաւ : 1828 ին՝ Հոռոմիոս Պապ ընտրուած ատենը գուրսին շատ մարդիկ կային որ աւսոր ընտրութիւնը կ'ուզէին . չի յաջողեցաւ , և Պիւս Ը ընտրուեցաւ : Եւ ասոր վախճանէն ետքը՝ 1831 ին Փետրվար 2 ին քահանայապետութեան վիճակը ասոր եղաւ :

ՇՊԵՏ : Եւս տեղութեան երկրէն ալ Վերդիկայ գաղթական գաղութները կը շտանան կոր : Սինի 22 ին , Սորմէլ գաւառի Սինի քաղաքէն Հապալի անուն եւրպայ (իւս տիրեկի) նաւը՝ Հալթրոսի նաւապետին հրամանին տակ , Վերդիկայ երթալու երկու հաւրեւր քան հոգի տուր Հալթր տարեր է , որ անկեց ուրիշ նաւով Վերդիկայ պիտի երթան : Սինի քաղաքը այն գաղութներէն զատ եւթին հարեւր հոգի ալ կան որ ճամբայ ելելու պատրաստ են : Եւրոպայի հայրերէնքն զատուելուն և իրենց բնակարան հաստատելու համար այնքան հեռուն երթալուն պատճառ՝ աղքատութիւններն և չի կրնալ ապրելին ալ չէ . քանզի ասանց շատը հարուստ և իրենց երկրին մէջ հանգիստ տղաք մարդիկ են : Եւրոպայի Հալթրի Վերդի քորք պիտի երթան : Սորմէլէն Վերդիկայ գաղթողներուն համարները 1838 թուականէն սկսելով , տարուէ տարի շտանալու վրայ է :

ԱՄԵՐԻԿԱ : Հարաւային Վերդիկայի Վերդի գաւառը կառավարուէ խորհրդայն ատենակալ անգամ (տեղեկէ) ընտրուելու պատճառաւ ծանր խառնութիւն եղաւ : Բնորութիւնը ըլլալու ատենը խառնութիւն երկու սիւղեւորութիւններ տեսնուելով՝ Բոլեյիայէն ղեկավարներ բերուեցան , որ բռնութեամբ խառնութիւնը հանգարտեցնել խորհրդակաւելի բռնակցուցին : Եւրոպայի ձգեց իմաստուն կրօնասէրները մէկ գիւրքաւեցան , և սորմէտեւ ղեկը չունէին՝ սկսան քար նետել , ղեկը ունեցողները ղեկը ալ կը գործածէին . խառնարարներուն մէկ մասն ալ խումբ (պեթիւկ) կաղմելով գէտ ի զօրաց ձմերուց (խըշան) երթալու ճամբան բռնակցին : Բայց այն ատենը քաղաքական զօրքն ալ Բոլեյիայէն ղեկավարներուն օգնութեան հասնելով՝ խառնարարներուն հարկ եղաւ փախիլ : Եւս խառնութեան մէջ քան երեսուն հոգի մը մեռան , վերաւորուածներ ալ եղան . քանի մը մարդու ալ տուն մօտն այս խառնակցին : Խառնութեանը և գտածնին յափշտակեցին : Գաղընացուց հին գտածուող գետերուն և լէկէն նաւուն նաւապետը Վերդի կառավարութեանը օգնելու հաւմար զօրք տալ առաջարկեցին . բայց ասոր կարոտութիւն չի մնաց :

1 Պ . Տար , որ առաջ հրէից աղբիւր երեւելի կարգացողներէն մէկն էր , և ետքը քրիստոնէայ եղաւ , Հոռոմ գտնուած ատենը հանգուցեալ Սրբազանին հետ տեսնուած ըլլալով , քրիստոնէի մէջ ելլալու յալան լեզուն գիտցող խոտ երեւելիներուն մէջ յիշեալ Սրբազանի ալ կ'ընէ :

Վեր բան է , բայց մարդիկ առաջնորդէ ինծի միշտ , ու քու խնամակալութիւնը միշտ ինծի հետ թող ըլլայ , կարելի է որ օրուան մէկը ևս ալ քեզի պէտք ըլլամ . . . Եւս խօսքերը զարդիւ լեցուցնելուն պէս , գնաց իր եղբայրներուն քովը ու ամէն ալ միատեղ ժողովին վրայ տեղեկանք գաղտնի դուրս ելան , ու երթալուն շատ անգամ այս գրեթէ անինկ վրայ կը դառնային կը նայէին , ու մինչև գրեթէ անմատչելի դառնալու առջեւ գացին նէ ասանկ կը պատուէին Վերդի :

Պ . Վերտեմանիթը ու Նիլան այս տեսած բաներուն ու ըսած խօսքերուն զարմանալով սիրտնրին կամ , այս տեղի եղած բաները իրենց ասանկ աղէկ վայելէ տուած համար , Պ . Վերդիին շնորհակալ ըլլալուն ետքը իրենց այս լեզուական դառնէն դուրս ելան , այս պատկառելի ծերը իր աղջկանը գրեթէ անմատչելի քովը ձգեցին : Եւ հիմա ինչ կ'ըստ , ըսաւ Պ . Վերտեմանիթը , այս հոնգաւոր տեղին դուրս ելալով , ամէն ետքը կը հաւատաս մի Նիլա , մեր աղջկա բաղաւթին չի կոր , սուրբ : Եւսանկ կը հաւատաս մի որ մեզի խորհիւ ու շարժիլ առաւ այս աներեւոյթ ետին բան մը չի մնար , որուն գերազանց ետեմիւր ամենա կարող արարչին են ընտիր գործն է : - Եւս , հայր իմ , ըսաւ Նիլան բոլորովին սիրաւ ելալով , ինծի ինչ սխալմաններուն մէջ են ձգեր է , ղեր , որչափ քաղաք է ինծի որ ասիկ ետեւ քու կին գործած բոլոր բարեբարութիւններուդ վրայ այս բարեբարութիւնը ալ պիտի կրնամ աւելցունել , որով զիս վերադառնալու ժամանակ ձանաղարարը դարձուցիր : Եւսանկ քու խնամակալութիւնը ու ասանց քու խրատներուդ , ինչ յոյսէ ու ինչ երկանութեանը զգուշացնելով ետեմիւր . . . Եւս անգամ ասանց ու անգամ ծօրը գրեթէ անմատչելի բոլորովին սուրբ ու սուրբ , յոր օձը , ու այս գրեթէ անմատչելի մօրերուն տուած այն սրբաւորութեան յարգանքները ամենեւին միտքս չի պիտի ելան : Ինծի ա նանկ կուգայ որ այն բարեբարչտ իրանը ձայնը կ'առնեմ , ու իր բարեմաթիւն բնութեանը մէջ աղբ ղեկը կը տեսնամ . . . Եւս , այն , մեր ոգին անմահ է եղեր :

Ես աղէկ գիտէի որ դուն ասանկ շատով պիտի դառնար , ըսաւ Պ . Վերտեմանիթը , ու փառք կուտամ Եւսանց որ ինծի օգնեց , ու բռնածս յաջողեց : Աղէկ միտքը բեր , զուտի , որ մէկ իմաստուն կին մը ամենեւին մէկ կարծիք մը չընդունիր , զգուշացիր խնամակալ մարդիկնրէն ու մանաւանդ փառապաշտող զրկերէն , երբոր ես մեռնելու ըլլամ նէ , դուն իմ գրեթէ անմատչելի վրայ ծագիլներ պիտի ձգես :

այն գրեթէ անմատչելի լեզու պիտի համարէ որ ամէն բան մեզի հետ չի կրնար :

Թագաւորական Գաղափարներ
Երկրորդ Դաս
Մարտի 18 թ . Պիւս Երկրորդին

Հին Ժամանակի ի վեր ստորութեան է որ մեծամեծ մարդիկ մէջ մէկ զուարճախօս մարդիկ կ'անենան քովի ընկն որ դատարի ժամանակին աննոց անմեղ զուարճախօսութիւններով անցունեն : Բայց այս զուարճախօսներէն ամենը արհեստը աղէկ չի սորված գործի գընալու կ'ընան : Աղէկ ինչ գէշութիւն կը ծագի , մէյնը այն որ , տկար զուարճախօսին խօսքը կը հասնի , կ'սկսի առ ու ան մասով վրայ առնել , բարեբարութիւն անունին կտարել , մէյնը ալ զուարճախօս պատուութիւններուն բարոյականը չի գտնալով աղքատ անապրեւոր պատուով , (սեղծը նեղի է մնացեր ինչ ընէ) ունեղիւրին վարքը բարքը կ'արդարանէ : Եւսանկին զուարճախօս չըսել , պատուաւորցն (տալիս , վրէ) կ'ըսուի , վրան զի միայն իւր տկարը հաւատուելու և իւր սրբաւոր լեզունը կը փնտց : Եւսանկ իսկ գտնելու զուարճախօսը այն է որ պատմածը խօսածը զուարճախօս և միանգամայն բարոյական ըլլալով անիկ օգտուոր իրաւ մը կ'ըլլայ մտիկ ընողին : Հայտնի սա հետեւեալ պատմութեան մէջ յիշուած զուարճախօսը ինչ կարճ ու աղբու իրաւութիւն է տուեր իւր մեծին զուարճախօսութեան զարնելով :

Մէկ օր մը իշխանին մէկը կը գտնուէր որ առաջի օրէն շատ կեղծ խառն ըլլալով զուարճը կը ցաւի : Միտքը այս խօսքը խնամալով սրտաւորեցաւ որ անոր մէկ գէղ մը տայ ու երբոր հրաման եղաւ նէ , զանի խրատեց որ նորէն մինչև գիտնալու նէ գին խմ , իշխանն ալ ըսաւ ինչ ընելու է եթէ վրան ալ ցաւեղաւ ըլլայ նէ , ան ատենը նորէն մինչև գիտնալու նէ խմ ըսաւ . էլ ասանկ շարունակելով ինչ կ'ըլլաւ եւս , դուն ալ ինծի պէս մէկ խեղճ մը կ'ըլլամ՝ կ'ընտր վար պատասխանեց Միտքը :

ԱՅՊԱՅԻՆ

ՔԱՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Քանի մը տարիէ ՚ի վեր սուրբ Լեւոնի միջոցով Քաջահայտարարական Լեւոնը կ'ստանար այն գերբնական անձը որ ընդհանուր Լեւոնի հաւանութեամբը իրեն ժառանգ. և տէր ընտրուեցաւ և Վերջապէս սուրբ Լեւոնի փառաբան լեցուեցաւ, վասն զի Յուշիս իննիս ամենափառաւոր հանգիսիւ Հայոց ընդհանուր սուրբ Լեւոնի միջոցով Քաջահայտարարական Լեւոնը աշխարհի ծայրագոյն Պատրիարք ստանալէ յաւ. և իւր առաջին անուամբը վերահիշուեցաւ Վերջապէս աշխարհիցի հինգերորդ. որուն սուրբ Պատրիարքի դիմաց բոլոր Հայոց աղբիւրն կը շնորհաւորեմք խորին յարգանքով և կը բարեմաղթեմք ջերմեւանեղ սրտիւ մեր հոգեւոր և բաղնախնամ սուրբ Զօրը երկար և անգորր կեանք ։

— Վերջապէս Սիմեոնի մեծարու միաբանութիւնը բաղնախնամ Սուրբապետ Սոմալեան արհիեպիսկոսոս Լեւոնի մահուանը սուղը կը պահէր Փետրվարի մէկէն մինչեւ Յունիս ամսոյն 12ը ։ Իսկ նոյն օրը վերադարձուելի Հ. Վերջապէս միւղեան վարդապետը բաղնախնամ քուէիւր և առմենցուն հաւանութեամբը արեւորդ հանգուեցաւ ծերունիւցն յաջորդ ընտրուելովը գլխավորն սուրբ հանեց ու լուսնի միջոցով միաբանութիւնը, վասն զի գիտէ միաբանութիւնը որ Վորսպետի Լեւոնի իւր մեծահամբաւ իմաստութեամբը ու խոհմութեամբը կարող է անմարդ ստանալու գերութիւնը ուր որ նախահայրերուն նպատակը հաստատած է ։

— Լեւոնի սրտանկերուն մէջէն գաղղիացուց փարիզ մայրաքաղաքը գաղղի և սեւանք սորվողներ իրենց սորված ճարտարաւոր մայրաքաղաքին մէջ յղցնելով չէ թէ միայն իրենց՝ այլ և բոլոր աղբիւս պարծանք կ'ըլլան ։ Եւ այժմ պատմեմք Լեւոնի ճարտարապետ մեծարարութիւնը կարողութիւնը որ զի աշխուտակն Նիկիոյն աղբիւս ճարտարութիւնը ճարտարապետական արուեստին մէջ ։

Մեծարդ Նիքիոսիւն սուր փարիզէն գառնալը իմանալով, և ինչ բան սարկուլ համար գացած ըլլալուն տեղեկանալով՝ կամեցաւ որ Չորագն ըսված Լեւոնի սրտանկերուն մէջ Լեւոնի ուսով մէկ ընտիր գրատուն մը շինելուց ։ Օտղիստակ ճարտարապետ Նիկիոսն աղբիւս յանձնառու եղաւ, գեղեցիկ և փառաւոր գրատուն մը շինեց ։ Եւ մեծագոր Նիքիոսիւն շինուածը տեսաւ՝ շատ հաճեցաւ, և իրեն հաճութիւնը յղցնելու համար ճարտար երկրասարդին կուրծքը կտրելու համար մէկ մեծ սրտիկ Նիքիոսի իֆիկիսը մը շնորհեց ։

Եւ Սուրբ Լեւոնի ճանապարհորդութենէն քանի մի օր առաջ մեծարդ Նիքիոսիւն ճարտարապետ Նիկիոսն իր Լեւոնի մէկ բարոյաձեւ հովանոց (քօշիկ) մը աղբիւսը Չորագնի սրտանկերուն զիմանք ընդարձակ պարտեղին մէջ, և կ'ուզէր որ ճանապարհորդութենէն ետ դարձած ատենը այս հովանոցը պատրաստ գտնէ ։ Եւ Նիկիոսն աղբիւս այս ալ շինեց, և մեծարդ Լեւոնի ուսով ժամանակին հասցուց ։

Եւ հովանոցին գիրքը մէկ զաւ ՚ի վայր (եօխուշ) տեղի մը վրայ ըլլալով՝ տակը լեցուեցաւ և հաւատարմութեամբը համար քարուկիր տեղ մը շինուեցաւ, որ արքունի սրտանկերոց յատկացաւ ։ Վրան շինուած բարոյաձեւին տրամագիծն է 18 կանգուն, և 12 սիւն ունի բարձր, որուն վրան է հովանոցին ծածքը Չորագն ճարտարապետութեան կերպով շինուած ։ Բարոյաձեւին կեդրոնը կոչ մէկ սենեակ մը նոյնպէս բարոյաձեւ տրամագիծը 11 կանգուն անանկ որ՝ սենեակին պատէն մինչեւ սիւները 3 1/2 կանգուն լայնութեամբ բայ տեղ կը մնայ շուրջանակի, մինչեւ սենեակին դռներ երկու կողմէն 2 1/2 սիւն կանգուն տեղ մնալով, և այս տեղերն շինուած են տան մը պէտք եղած ամէն տեղերը ։ Սանդուղքն ալ երկու կողմէն հովանոցը պարէն թէ գրիկով վարի ծայրը հովանոցին ետեւի կողմէն կ'առնէ, և քանի վեր ելնէ նէ գէպ ՚ի դռներ կողմը կուգայ, շրջանաւ կաւոր տանդուղքի ձեւով ։ Եւ ձեւով շինուածը որ Սուրբ Զօրը կ'ըլլի, այս կողմերն առաջինն է որ շինուեցաւ ։

— Թեպէտեւ Յովսէփ Սեբեոս Պէհրեան երկուստարդը քանի որ փարիզ բժշկականութիւն կը սորվէն հաղիւ երեք տարի է, բայց յառաջագիտութեանը աւելի ըլլալը երկուստարդը կը պատմեն և ասով ալ կը հաստատուի որ մէկ երկու ամիս առաջ փարիզ գտնուող Օսմանեան տեղութեան գեապան բարձրագոյն Սիւրբան փառն յանկարծ ծանր հիւանդութեամբ պառկելուն յիշեալ Յովսէփ երկուստարդը՝ մէկ քանի օր միայն գարման տանելով անոր հիւանդութեանը, կատարեալ առողջացուցեր է փառն և հիւանդութեան տանելով բժշկապետ և իրեն ալ սեղանակից ըլլալու պատուոյն հասեր է ։ Եւ ուսումը անօգուտ բան մըն է ըսողին մէկ ալ պացոյց մըն ալ ։

Կրթութիւնը մարդուն կը բերէ զգալի կը սորվեցնէ ըսելը ընդհանուր կանոն չէ, մարդուն կամքն ալ օգնութիւն ընելու է որ կը բերէ զգալի, կը բերէ Թուրքիա աւելի օգնութիւն կ'ընէ մարդոց կամքը հաճեցնելու որ կը բերէ զգալի ինչէն, բայց ինքը կամքին վրայ չի իշխէ, ասանկ որ չըլլար նէ՝ կրթութիւնը մարդոց անձնիշխանութիւնը վերցնելու կարող պիտի ըլլար ։ Սակայն աս կոչ որ՝ մի և նոյն բանն որ անկիրթ աղբիւս մէջ անտարբեր բան մը կ'երեւի, կրթեալ աղբիւս մէջ եղածը լուսնի նէ մարդուն ստանալու և զարմանք կը բերէ ։ Հետեւեալ պատմութիւնը կարողացող չի յուսար որ մէկ գաղղիացի մը համար ասանկ բան լոյս, բայց նոյն աղբիւս օրա գիրքին են որ ասիկայ կը պատմեն, արդեօք այն մարդը իր բարձին պատմութիւնը այս կերպով աշխարհը իր բերան ինչպէս տեսնէ, և օրապէս մէջ կարողացնէ ինչ կ'ընէ, ՚ի հարկէ իրեն ամօթալի կը բերէ կը զգալէ թէ որ պատիւ կը ծանկնայ նէ, և ջանք կ'ընէ որ ուրիշ անգամ մըն ալ իրեն անուշ պատուով յիշուի օրապէս մէջ ։ Եւ լոյս գիրքը այս կերպով կը շնորհակցէ մարդը մարդութիւնը, պատիւը իրենց գործը ընելով ։

Վարդապետի մօտերէն Ուրուգի գեղը գրեթէ մը երկար ճամբէն բանտրեցնելու մէկ քանի մէջ մէկ կ'առնէ մը պատահելով՝ նոյն արուեստագործներէն մէկը Սոմանուա Սիֆրէտի անուն մէկը գտնուելով իր ընկերներուն երկուսը վերադարձ, որոնց մէկը ստորին որովայնէն զորուեցաւ, և մէկը կը կոչուէ Կէն ։ Եւ մը երկուսն ալ վերցուցին իրենց տունը տարին, և բժշկի չի գտնուելով այն գեղը՝ Դիւեալը ըստած գեղին բժիշկը կանչել պէտք եղաւ, անկէջ մօտ տեղ բժիշկ չէր գտնուէր ։ Բժիշկը Սոմանուա Սիֆրէտի կամքը ըսաւ, բայց կանխիկ 60 ֆռանք (255 զուռուշ) ուղղեց գեապոյցէր (այսք թէրի) ։ Եւ տեղէն գացողը վրան միայն 5 ֆռանք (21 1/2 զուռուշ) ունէր, Ս. Սիֆրէտի պատմը անոր ձեռքէն առաւ, որ մնացած 55 ֆռանքն ալ հիւանդներուն բոլոր երթայ նէ առնէ, հետը այն քաղաքէն արտերու պահապանին (կըստ սրտարին) մարդոց մէկը առաւ Ուրուգի գեղը ։ Հիւանդներուն պատկած սենեակին առաջն որ հասաւ, ստակը ուղղեց, մինչեւ որ 60 ֆռանքը լրման ձեռքը չանցնի նէ սենեակին գոնէն ներս ոտը չեմ կտրել ըսաւ ։ Բժշկը Թուրքիա մարդ մը չի գտնուեցաւ այն տեղ՝ որ այն վայրիկանին այս ծակաք բժշկին ուղղեց չափ ստակ ունենայ քովը, բայց Ս. Սիֆրէտի անձն որ այս բանտրեցնելը կը բանեցնէր, ուղղած գրամը վճարուելուն երաշխաւոր եղաւ ։ Եւ արդեօք, ոչ խոտմանք, ոչ լաց, և ոչ հիւանդներուն աղէկ կտուր աղբիւսը ինք չըսաւ, Ս. Սիֆրէտի հոն գտնելու իրենց մէկուն ալ չի նայելով առաւ քովեց, առաւ 5 ֆռանքն ալ եւ չի տալով, որովհետեւ անիկայ իր ուղղած 60 ֆռանքին իրենց գրաւ (ուէհին) բռնած էր ։

Եւ միջոցիս Սիֆրէտի կողմէն երկուսը ճամբաներուն վերադարձը գրուող Ս. Սիֆրէտի եկաւ, որ եղած զիպուածը հասկնայ և գրի առնէ, բըժիշկին գալն ու առանց հիւանդները տեսնելու երթալը իմանալով՝ շուտ մը տոմար (թէգրիթ) մը գրեց նոյն Ս. Սիֆրէտի բժիշկին որ ետ գառնայ դայ ։ Եւ հիւանդը՝ քաղաքական օրէնքին կողմանէ հըրաւէր մըն էր, որովհետեւ հրաւիրողը կառավարութեան գործակալ մըն էր, Ս. Սիֆրէտի ասիկայ ալ չի մտածելով թուրքաց, թուրք տանողին երեսը նետով, և առանց բան մը ըսելու գոռը երեսին գէմ գոցեց գնաց ։

Բժիշկին այս ըրածներովը հիւանդներուն վիճակը անդարման մնալով գեղացաւ, քանի մինչեւ լոյս առանց բժիշկի մնացին, այն ատենը Սեն ըստած վիճակին կուտակալ Ս. Սիֆրէտի կանչուեցաւ, որ աղէկ բժիշկ էր ։ Ս. Սիֆրէտի այս ամէն իրեն գրած տեղեկութիւններուն մէջ պատմեց, ՚ի հարկէ կառավարութիւնը արգարութեամբ կը դատէ թէ այս երկու մարդիկը զարնող վերադարձ, և թէ իր անյապ արձաթիւրութեամբը և անգթութեամբը իր ձեռքէն եկածին չափ այս երկուսն մահուանը պատճառ եղող բժիշկը ։

— Վարդապետի տեղութեան ուսմանց հոգաբարձու նախարարը համալսարանի ընդհանուր տեսուչներէն Պ. Լեւոնի մօտէն գիտնականը Յունաստան կը իրիէ յատուկ անոր համար որ Յունաց աղբիւս հիմնական խօսած լեզուին Վարդապետը գրաւորաւորութեան մէջ աղէկ սորվելու գիւրին և անկողնի կերպը սորվէ ։ Ուսմանց հոգաբարձու Պ. Սարգիսի նախարարին միջոցը այն է որ Վարդապետը թագաւորական դպրատուններուն մէջ յունարէն աշխարհագրութիւն ուսմանցն ալ խօթէ ։ Եւ այժմ միջոցը այն կ'երեւի որ Լեւոնը քաղաքը Վարդապետ

ճանաչողը գրաւորութեան մը բացի, գաղղիացուց գրաւորութեանը կը լըլը յառաջագիտմ աշխարհները հոն երթան և հիմնական յունարէնը խօսիլ սորվին ։

— Վեշտութիւններն ալ աղէկութիւններն ալ մարդուն վարժապետ կ'ըլլան, մարդն ընկերական կենաց մէջ կը կրթեն, և անխոհմութեան վնասը յղցնելով խոհմութիւն կը սորվեցնեն ։ Հետեւեալ պատմութիւնը կը սորվեցնէ որ մէկ մարդ մը թէ որ իր եղբորը հետ անգամ վարժապետ եղանակը չէ կը գտնուէն նէ՝ անոր իր եղբայրը ըլլալուն չի վստահի, անկէջ գեղու շանց, Վայէն ալ Լեւոնի եղբայրն էր, բայց նախանձուն կը բերէ եղբայրական կապակցութեան ուսելը զորաւոր եղաւ ։

Վարդապետ Պատմաքաղաք Պ. Վրասթօրէ անուն մէկը մեծած ատենը երկու տղայ թողելով, մեծը պրոփիլին հօր տեղ կ'անցնի, ինչպէս որ ամէն տեղ սովորութիւն եղած բնական օրէնքն ալ բան մըն է, բայց այս երկու եղբայրը պրոփիլը ստակ մընալը քիչ մը շատիկէ սիրելով՝ ամէն կողմէն իր եղբորը ձեռքին տակը ըլլալը և ամէն անգամ ձեռքը անցած ստակին հաշիւը անոր տակ և պէտք եղած ստակը անկէջ ուղղել իրեն ծանր կուգար, եղբորը իրեն վրայ ինչեղ չէր քաշէր ։ Եւ այսինքն ալ թէ հօրը ատենէն և թէ իրեն ձեռքը եղած պարտքեր ունենալով և վճարել և անոնցմէ թէթեւալ ուղղելով մէկ կը ծնուէր մըն ձեռք առած էր, եղբորը ուղղեցն չափ ստակ չէր տար, երբեմն ալ ըստակ չկայ ըսելով կը ծամբէր ։

Եւ վրայ պրոփիլը միջոցը գրաւ որ եղբայրը մեղքներով տանը անտեսութիւնը իր ձեռքը առնէ և ուղղեցն ալ ստակները տնօրինէ ։ Յունիսի չորս տիս առտուանց ժամ եօթնին, (մեր հաշուով ժամ 11 1/2), կ'երթայ եղբորը պառկած սենեակին գոռը կը գրնէ, քովը պատրաստ լեցած երկու տարձանակ (բիշտով) ունենալով ։ Եւ այսինքն ինչ կ'ուզէն ըսելով գոռը կը բռնայ ։ Եւ անտակը՝ ստակ կ'ուղղէ կ'ընէ, որ այն ատենը չի կրնալ առնելը յայտնի էր ։ Եւ որ եղբայրը ստակ չկայ ըսելով գոռը գոցելու կ'ըլլայ՝ իսկին պրոփիլը աւարձանակը եղբորը կուրծքին կը բռնէ կը պարպէ ։ Օտղիստակը օգնութիւն պատմը ներս մտնելու աւարձարած ատենը՝ միւսը մէկայ տարձանակն ալ տեսնէ կը պարպէ, որ գտնուել կ'երթայ թորեւուն տակով կը մընէ և գոռը չէլէր ։ Եւ իրաւորեալը հաղիւ մէկ գրացիին մը տուն ինքընքը կը ձգէ, դարն ոտը տանը վերի գտնուել (խաթը) կ'ընէ կը պահուի ։

Եւ տարձանակներուն ձայնը գոռը լսելով՝ նոյն հետոյն Սիֆրէտի մարդ կը հասնի, զարնուողը հիւանդանոցը կը տանին, զարնողը փրկուեցաւ կ'ընէ, և շատ փրկուեցնէ ետքը կը գտնեն, որ հիւանդանոց լսելու գէղի մը մէջ պահուած էր ։ Եւ բըռնեն, և ըրածը չի կրնալով ուրանալ շնորհը կը խոտմուէն, և այն ալ կ'ընէ, որ եղբորը մեղքներէն ետքը ինքն ալ ոչ չի մնալու համար ինքընքը թուրքներէն էր ։ Եւ ալ ձգմարիտ է եղբը, բայց ետքը գեղվճարի առնելով թոյնը կը տրեւէ ։ Եւ փագաւորին փատաբանն ալ հոն գտնուելով՝ որ գառաւորական իշխանութիւն ունի, հրաման ըրաւ որ այն եղբայրասպանը բանտը գնեն ։

Սեն եղբայրը աղէկ վերաբուծի ձեռք անցած ըլլալով՝ կէս օրէն ետքը աղէկի դարձաւ, և ուղեց որ կ'ընէ քովը գայ ։ Մարդը նոր կարգուած՝ և կ'ընէ յղէ էր, ամէն մարդ կրնայ հասկնալ թէ խեղճ ման կամարդ կ'ընէ յանկարծակի այս աղէտալի դիպուածս իր աչքով տեսնելով ինչ եղաւ ։

— Վարդապետ Օւլէան քաղաքէն Վուռ քաղաքը երթալը կը նար ըլլալ երկու կերպով, յամարէն չոգեկաւքով, և Սուրբ Գեորգի վրայէն չոգեկաւքով ։ Եւ կ'երթալ ճանապարհորդները երկուսն կը բաժնուին, և թէ չոգեկաւքով թէ չոգեկաւքով բանեցընողները իրենց շահէն ետ մնալով՝ քանի որ երկուսն ալ իրենց շահուն համար կը բանէն նէ, կրնար օր մը մէջերին հակառակութիւն և թշնամութիւն մտնել, և ասանկ թշնամութիւն մը մէկ անգամ մը սիրի նէ՝ վերնալը դժուար կ'ըլլայ ։ Ուստի այս երկուսը ըլլալու գէշութեան առաջն առնելը խոհմութիւն սեպելով իրարու հետ միաբանեցան, չոգեկաւք բանեցընողները, միայն չոգեկաւք կը բաժնին ։

— Օւլայցերի երկուսն ինչպէս երկուսն է, լեւոններն ալ բարձր են, և թէպէտ բարեխոստ երկուսն է այս երկուսը, բայց երբեմն Վային և Յունիս ամիսներուն մէջ անգամ ձիւն կուգայ ։ Եւ սրտաւատիս համար ձիւն ատեն այս լեւոններէն անցնիլ անհնար բան կ'ըլլայ, ճամբորդութիւնը բոլորովն կը դադարէ, գարնան վերջերը կ'սկսի, Սուրբ Գեորգի ետքը, և կը տեսնէ մինչեւ Սեպտեմբերի կ'ընէ ։ Եւ սրտաւատ անապին ճամբորդութիւնը եղաւ Վային 27 ին Սան Վրասթօրէ լեւոնէն, որ յիշեալ բարձր լեւոններուն մէկն է ։

ՊՕԼԻՍ 9 ՅՈՒԼԻՍ

Այս մէկ քանի օրիս մէջ ձերմակ ծովի կողմէ, բուն համար 10 հազար քիլէ Արօֆի կարծր ցորեն, 20 հազար քիլէ կակուղ ցորեն, 25 հազար քիլէ աղ կարծր ու կակուղ խառն այս տեղի համար ծախվելու լաւ հետեւեալ գիներով:

Արօֆի կարծրը	18—18 1/2
Օտէստի "	16 1/2—17
Պէտարաքիայի "	18—19
Ռուսիայի "	15 1/2—16
Օտէստի կակուղ	12—13
Իպրահիլի "	10 1/2—11
Ռուսիայի "	13—14
Գարի "	7—7 1/2

ՄՏԱԾ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԸ

Շէշեր: Թէպէտ շատ չի ծախվիր, բայց գինն ալ վար ինչա՞ծ չունի: Ինկիլիլի քիլէ շէշերը 6—10 լիւր բանոց 330—335 և վաւածը 255—260: Փշածին հաւասարակը 240—245:

Խաւի: Թէպէտ շատ չծախվիր բայց ելլալու վըրայ է, շաբթուս Ռիօնի խահվէն մինչեւ 568 ծախվեցաւ: Ավանայինը խիստ քիչ է, անոր համար մինչեւ 750 կ'ընէ:

Պղպեղ: Շատ կը ծախուի 3 3/4:
Դարձին: Չի ծախուիր 11—11 1/2:
Սիւխ: Բիւլ բան կը ծախուի 14—14 1/2:
Ուրախ կարի: Բիւլ ծախուիր. քանի մը օրէ 'ի վեր 100—105:

Ի շալ: Ինկիլիլի աղէկէն 15 սընտուկ բան 80ի ծախուեցաւ, Օլանայինին գինը 95—96:

Լոլի: Շատ աղէկ է: Շատ բան ծախուեցաւ այս մէկ քանի օրուան մէջ հետեւեալ գիներով:

Կըրը ու քառանկիւնը առանց զատելու 63—66:
Իւլեւուցուն 70—71:
Ռուսիան շատ վար է գինը՝ չծախուիր և ոչ 93 ի:
Լիւսի: Սինչեւ 770 կ'ընէ:
Կապար: Լիւսեալ շաբթուան լրտածին կը կրկնեմք: Իւլեւ: Շատ կը ծախուի, անցեալ շաբաթուան գինով:

Պղպապ: Շատ կը ծախուի 170—175. աս գնովը հարկը սնտուկ բան ծախուեցաւ մօտերս:

Սիւխալ: Լիւսի շատ չի ծախուիր կոր, Ղէնալիլի կըրկու սընտուկը 218—220 էն եւեւ չընէր. թրէստինը 105—107. Օլանայինը 160—165 խառն թարը:

Ռոս: Լոլիսը վար է 11 1/2—11 1/2 Ինկիլիլիներ:

Լիւրիկայինը 9—9 1/2:
ԿՏԱԻԵՂԵՆԵՐԸ: Լիւսեալ շաբթուան գիներուն նայելով այս շաբթուան գինը քիչ մը աղէկ է, սկըսեցին դուրսէն ծամբորդները գալու. կը յաւաստուի որ քիչ մը շուկան կը խաղայ:

ԵԼԱԾ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԸ

Պրուսիային մետաքսը անցեալ շաբթուան պէս է: Եւր մետաքսը գեւ չերեւոյ հաս: Պարսկաստանի մետաքսն ալ առնող չի կոյ հիմա, որովհետեւ վաճառողները սկսեցին համը փախցունել շախաղանց գինն ուղղելով:

Ֆիլի: 60 սղակու բան ծախուեցաւ, 13 1/2 մտած երած մաքսը առնողին վրայ, որ կուգայ 14 3/4 ի. որովհետեւ Լիւսիլիլի այս ապրանքին համար աղէկ չեն գրեր, անոր համար մինչեւ նաւը ծախվը ծախողին վրայ ըլլալով 14 ի կ'առնուի:

Կիւլեալ: Հարցունող չիկոյ: Բիւլ մը բան կոյ շուկան որ 17 ի կ'առնուի:

Ռերիլ բերքերնուս վրայով լուր մը չունինք:

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՍ 1 ՅՈՒԼԻՍ

Առեւտուրը շատ թուլ է: Լիւրիլիլի եկած վերջին շոգեհաւին բերած լուրերուն նայելով բախլու յին գինը քիչ մը վեր երաւ ու քիչ մը բան ալ ծախուեցաւ 47 ի որ առաջ 42 էր:

Յոբէն, Գարի: Վեր ելան, ցորենը 54 կ'ընէ, գալին ալ 35. Կիւրեւայ որ հետեւեալները այս տարի շատ առատ պիտի ըլլայ:

Բամբակ: Օր է օր կ'ընջայ: Սիւսին 650 սղակու բան ծախուեցաւ 175 ի:

Բոլոր: Վերինին նայելով աղէկ է, լատ տեւակին 75—105 կ'ընէ: Սիւլիլի 125 կ'ընէ:

ՀԱՐՏԱՐԱՆԿԻՉ ԼՐԱԳՐԻՍ

Յոն. Պր. Տէր Կրդ. Չամբար:
Սիւրիլ. Ալալի:
Ի Պղպիլ—նոր—խան:

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՂԱՆԵՆՈՒ ՄԻԻԿԵՆՏԻՍԵԱՆ

Հետեւեալ պատմութիւնս ծամբորդներէն մէկը կ'ընէ:

«Այս օրուան օրս լեռնէն անցայ. Այրօլէն անդին՝ Իւլեւիլի ծորոյն մէջ՝ Հոսթէնդէի քովերը ձիւն գետն է: Այս միջոցս մէկ նեղ ծամբայ մը չին վաճ է. և կառքը քշողներուն կողմէն մեծ վարակ տուած լինելէ այս ծամբէս անցնելու. ծամբուն երկու կողմը պատի պէս ձիւն դիզուած է. բարձրութիւնը՝ ծամբէն անցնող կառքին երկու բարձրութեանը չափ կոյ: Հիւրանոցին քովերը գլուխը վաճ մանր լիճերը տակաւին սառած են: Այլանէն մինչեւ Բեասո՝ որ Օլուկցերիի սահմանագլուխն է, անօրէնութիւնները շատ աղէկ են: Բայց Իւլեւիլի գաւառին մէջ այն մէկ դի մնայ որ կառք քշողները և վանապանները (լոբանտաճինները) անաւ մեծաբար ծամբորդը կը կողոպտեն չափազանց ստակ առնելով, Օլուկցերիի ծամբորդներու պիլիճանս ըս վաճ կառքերն ալ մէկ աղէկ բարեկարգութեան մը տակ ինկած չեն. հասարակ կառքով ծանապարհորդութիւն ընողը անհանգիստ կ'ըլլայ. կառք քշող մարդիկն ալ անհոգ և անփութ մարդիկ են: Ղամբուն նեղ և անկիւնաւոր (քէօշէլի) տեղերէն անգամ կառքը քշող ձին կամայ քաղցրեւել չունին. և շատ անգամ ծամբորդը կառքէն վար ինկող և բարձրէն մինչեւ լեռանը տակը գլորելու կամ վիհէն (չուխուրները) ինկալու վտանգի մէջ կը ձգեն: Բիւլ մնայ այսօր մեր աչքին առաջը ասանկ բան մը պիտի ըլլայ: Սէկ կառքի մը մէջ ինն հազի կային. երբ որ Բոն ախ տիտալ (սատանայի կամուրջ) ըսած տեղը հասան՝ կառքին մէկ դիւռ անիւը (թէքէնէլէր) տեղէն ելելու վրայ էր. որ թէ որ երեք նէ՛ կառքը այն կողմին վրայ կ'իջնար. կառքին մէջ մարդոց ինչ ըլլալը Աստուած գիտէ: Եւ անմիջ ալ այս փորձանքէս աղտոտելը չունենին՝ թէ որ նոյն ծամբէն մէկ ուրիշ կառք մը տար ետեւէն չըլլար: Ասոր կառավարը առջեւի կառքին անիւին անկանոն շարժանքէն հասկընալով որ տեղէն խախտած է՝ սլուալով իմացուց մէկալին, որ շտակեց:»

Այնպէ՛ շատ բան կրնայ սորվիլ ծանապարհորդութիւն ընելու սորված մարդիկ. և ծանապարհորդները իրենց ըսած ծամբայներուն պատմութիւնը կը գրեն նէ՛ կարդացողին աչքը ասանկ բան ներու վրայօր բանալու համար է: Արքան անգամ կառք (ֆինիսով) կործանած կոյ ծամբան քաղած առտերը, և կառքին մէջ կամուրջին թեւը կը լինէ, կամ գլուխը կը պատուի, կամ տորը կը կտորի. մարդ մեռնելն ալ չի լուծած բան չէ: Եւ ասանկ բանեւրու պատճառ՝ կառավարին անհմուտ կամ անհոգ ըլլալէն դատ բան չի գտնուիր: Այնիւն դառնալու տեղերը կառքը քաղող ձին վաղցրեւելուն վտանգէն ալ այս պատճառէս առաջ կ'սկսեն:

—Պէտքէն քաղաքը աւետարանականաց ընդհանուր կրօնական ժողովոյն սկընսաւորութիւնը և առաջին գումարումը եղաւ Յունիս 2 ին: Թաղաւորութեան այլ և այլ տեղերէն եկողները՝ որ ժողովոյն մէջ պիտի դասուէին, Կիրակի առաւօտու ժամերգութեան ներկայ գտնուեցան. և ամէնքն ալ հաղորդեցան: Կրկնաբար թիւ օրն ալ ժամերգութեան գտնուեցան. և թաղաւորին քարոզիչը Տօքթօր Շարաւաւ ատենաբանութիւն մը խօսելով ժողովոյն հարկաւոր և մեծ բան ըլլալը հասկընցուց. և հասարակութիւնը յորդորեց որ ամենակարողին Աստուծոյ աղօթք ընեն, որ իր օրհնութիւնը անոնց աշխատութեանը վրայ ըլլայ: Կրքեքաթի ժողովոյն ըս կղերականութիւնը եղաւ թաղաւորական բերդին մատրոնը մէջ՝ հանգեցով, և ժողովոյն նախագահ եղաւ տեղութեան առանձին խորհրդական նախարարը Պ. Այսոսն: Սէկ երբ մը երգեւէն ետքը՝ թաղաւորական պալատին առաջին քարոզիչը Պ. Լահէնպէրի սկընսաւորութեան աղօթքը ըսաւ. անկէջ ետքը նախագահը յայտնեց որ ժողովոյն սկընսաւորութիւն է:

Ժողովը նախագահի փոխանորդ ընտրեց Լեան տեր եպիսկոպոսը. ժողովոյն գլխաւորագլուր դրուեց Գեղգիլի քաղաքի բնակիչներէն Պ. Սիւրիլի, և Բիւրիլիպէրի քարոզիչ Պ. Վէյսը, և Ռաբբարտի գաւառական ատենակալ Պ. Տ'ուննայն: Ժողովքին առաջին գործը պիտի ըլլայ՝ վերջին գաւառական ժողովքներուն մէջ եղած բաներուն քննութիւնը: Այս ժողովոյն վճիռները պիտի հրատարակուին կըսէ Ֆրանքֆոլի օրագիրը:

Պէտքէն ժողովոյն բացուելուն յաջորդ օրը՝ Յունիս 3, Սարայիլէք անուն երեւելի Իրօթէսդան աստուածաբանին թաղման հանգեւր կատարուեցաւ: Ինչհանուր ժողովոյն համար Պէտքէն ժողովոված շատ եկեղեցականներ, և մասնաւորապէս համալսարաններու կողմէն եկող պատգամաւորները այս հանգիստ ներկայ գտնուեցաւ: Սեռնողը իր կրօնականներուն մէջ երեւելի և տնտեսի ծառայան էր. և աղէկ քննիչ ըլլալը համբաւ ունէր. դաս տուած ատենը դասարանը ունեւորներով կը լեցուէր. և ունեւորներուն շատը Կերմանիայի հիւ-

սիսային կողմի երկիրներէն էին. ինչպէս են Հոլապոյն, Հանուր, և Լիւսիլիլի ըստած քաղաքները:

Ժողովոյն սկընսաւորութիւնը ըլլալէն առաջ՝ ու ինչպէս խեղքը կը կողորէր նէ՛ մէկ մէկ տետրակ սկըսան հրատարակել ժողովոյն մէջ գտնուողներուն յորդորմունքներ, և ինչ ընելիքնին և ինչ խօսելիքնին սորվեցնող խրատներ:

—Շուէտի Ռափալ քաղաքի պատմութեան դասատուն Կէյճէն անուն՝ որ երեսուն և հինգ տարի է շարունակ նոյն քաղաքը դասատուութիւն կ'ընէր, հիւանդութեան մը մէջ ինկած ըլլալով, բժիշկներուն խրատով օգտօրհնութեան համար Ֆրանսայի Սոնթընէ քաղաքը ծանապարհորդելու ատենը իմացաւ թէ քաղաքակիցները ղեկը սրբան կը սկընեն և կը յարգեն եղեր. և մենք ասիկայ պատմելէն առաջ համառօտ մը յիշեցնենք, որ յարգութեան արժանի մարդոց պատիւը ծանցալ յարգի և պիտանի մարդիկ շատցնելուն անվերայ միջոցն է:

Պ. Կէյճէնին աշակերտներուն թիւը 965 հոգի կ'ըլլէր: Սիւսի 9 ին երբ որ կէսաւոր ատեն Սիւլեւիլի ըստած նաւով Շարօլմ երթալու համար ծովեղերը կ'իջնար՝ աշակերտները ժողովեցան. մասնաւոր դրօշակ մըն ալ բացին. ուրիշ վարժապետներն ալ հետեւին առին, Պ. Կէյճէնին առաջը ինկան մեծ հանգեցով մինչեւ ծովեղը նաւը մընեւրու տեղը տարին. և այն տեղ երթաւ բարով ըսին: Պ. Կէյճէն հոն կայնեցաւ այն բազմութեան մէկ սրտաւական և աղղու ծառ մը խօսեցաւ. ու ըսն մէջ կը յայտնէր թէ սրբան յաւ է իրեն անանկ քաղաքէ մը հեռանալը, որ իր կենացը շատ և աղէկ օրերը հոն անցուցեր էր:

Եւ երկամբ վերցուցած ատենը աշակերտներն ալ դրօշակներն վար առին. Կէյճէն Կէյճէն պօսային. և սկսան իրենց համալսարանին երգը երգել: Կէյճէն պիտի անցնի Շարօլմէն Բօքէնհակէն, որ հանձնարարի մայրաքաղաքն է. անկէջ Հալը. և Փարիզը վրայէն Սոնթընէ պիտի երթայ. որ օգոյն աղէկութեանը կողմանէ Ֆրանսայի մէջ երեւելի է:

—Պէտքէն համալսարանի պատուանուն ուսուցիչներէն Պ. Իննէր, որ մէկ ընտիր պատմութեան գիրք մը շինած է, հրէից թալմուտ գիրքը՝ Եւրօյի լեզու թարգմանած է, և բամբակ երրորդական հին ձեռագիրներուն վրայ տեղեկութիւններ հրատարակած է: Սիւսի ամսոյն մէջ Օտէս քաղաքը գլխաւորելով՝ Լիւսիլիլի մարդաբնութեան մէկ հին ձեռագիր օրինակը գտաւ, որ իննէրորդ դարուն սկիզբները գրուած է մագաղանով վրայ:

Այս հետաքրքրական ձեռագիրներս՝ որուն հիւսկը 1000 տարիէն աւելի է, մասնաւոր յիշատակելու արժանի սառնի եղեր՝ որ երրորդական գիրքու մէջ գործածուած ձայնաւորի նշանները և կէտերը՝ մինչեւ հիմա տեսնուած երրորդական ձեռագիրներուն և տպեալներուն մէջ եղածին պէս չեն. տարբերութիւն ունին:

Այս ձեռագրին վրայ մէկ մասնաւոր տեղեկութիւն մը՝ մօտերս կը տրուի Օտէս (Կիւրեւի որ Եւրօյի լեզուով). այս քաղաքին մէջ գրանուած հետախույզութեան և պատմութեան կայսերական ընկերութեան ծախքովը: Տեղեկութիւնը հրատարակողը պիտի ըլլայ Պ. Իննէր. և մէջը այն հին ձեռագրոյն բուն նմանն ալ պիտի գտնէ:

—Օլիգարխիան նախապետութիւն է կոստանդնուպոլիս քաղաքէն արուեստաւոր մարդ մը՝ Իւսիլուտարու կողմը բնակող իր մէկ աղագանին հիւանդ ըլլալը ընելով՝ օր մը Յունիս ամսոյ մէջ ցերեկ ժամանակ իր կէս օրուան ատենները նաւակ կը մտնէ Իւսիլուտար կ'անցնի որ այն հիւանդ աղագանը տեսնէ: Երբ Իւսիլուտար ցամաքը կ'ըլլէ՝ տակաւին ծովեղերէն չի հեռացած կը մտածէ և ինքն իրեն կ'ըսէ. հիմայ ես այն ատենը երթամ նէ՛ որովհետեւ շատ ժամանակ է որ հոն չեմ գալեր՝ խրելի՛ է որ ղեւ գիւշերը հոն մնալու բռնադատեն, և ետ դառնալու վաղէկան մնայ: Վաղէն ալ խրելի՛ է որ ծովը սաստկանայ և ես չի կրնամ ետ դառնալու և գործէս մնամ: Անանկ է նէ՛ աւելի աղէկ կ'ըլլայ ըսաւ որ բնաւ վեր չեղած և հիւանդը չի տեսած՝ այս տեղացի նորէն նաւ նստիմ և կոստանդնուպոլիս դառնամ: Ինչպէս որ մտքին մէջ կը վըճուէ՝ անանկ ալ կ'ընէ. նոյն տեղացի նորէն նաւ կը նստի և կոստանդնուպոլիս կ'անցնի: Գիտնալ պէտք է որ կոստանդնուպոլիս ծովերը Յունիս ամսոյ մէջ խիստ քիչ կը սրտահի որ այն քան աղէկութիւն ընէ, որ կոստանդնուպոլիս և Իսիլուտար երթալ գալը անհնար ընէ. և ասանկ խիստ քիչ պատահած բանը առիթ ընելով այդ ծաղրական մտածուիլը ընող մարդը կրնար այն ալ մտածել, թէ խրելի՛ է որ ինքը ետ դարձած ատենը ծովուն վրայ իրեն յանկարծ փութորիկ մը ելլէ և նաւը տակն ու վրայ ընէ, և ինքը խեղդիլով: Մարդկային կենաց մէջ որ ամէն կողմէն վտանգով և փորձութեամբ ընցուն է, ասանկ հեռուէ հեռու խրելիլերը մտածող բան մը չի կրնար ընել, և ծաղրական կ'ըլլայ: